

lékezés különféle rétegei, hanem az ezeket létrehozó legkülönbélebb eljárások is jelen vannak tehát a kötetben annak ellenére, hogy egyetlen fogalom köré rendeződik.

Nem hiányokat számon kérve, sokkal inkább inspirálódva a kötet tematikai gazdagságától [következetessége, fegyelmezettsége által], továbbgondolva *A debreceniség mintázataiban* sorakozó példákat, egymás után jutnak eszembe az identitásalkotás újabb és újabb aspektusai. A sportkultúra szinterei, a sporthoz kötődő identitásképző eljárások [a szurkolói rituáléktól a popkulturális reprezentációkon át a város tereibe íródásig], az egyes művészeti ágak Debrecen-reprezentációi [bár kétségtelen, hogy az irodalomhoz hasonló erejű és jelentőségű parallel történet nem mutatkozik, de például a litográfia és a grafika, valamint a kóruskultúra teljesítményei relevánsak lehetnének], a debreceni rockzene [nem csak a könnyűzenében megjelenő Debrecen-képek, de például a zene és a városi terek viszonyrendszere], a debreceni fotográfia története és jelene [az első városfotóktól a családi felvételek alakulástörténetén át a *Streets of Debrecen* projektig], a gasztronómia identitásképző eljárásai, a város és az agglomeráció viszonyai, s ennél tágabb perspektívában a városra irányuló idegen tekintetek értelmező ereje, hatása az önértelmezésre mind-mind releváns lehetőségek lehetnek, s nyilván nem teljes a lista. Nem is a kutatócsoport feladata mindennek feldolgozása, viszont abban a reményben csukja be az ember a kötetet, hogy a tudományos diskurzus a maga eszközeivel továbbra is élénk részese lesz a Debrecenről, a debreceni identitásról szóló beszélgetésnek, azaz továbbra is a lokális identitás aktív alakítója marad. [*Debreceni Egyetemi Kiadó*]

PUSKÁS ISTVÁN

Kolozsvárok, Házsongárdok nyomában

KOLOZSVÁR-DIALÓGUSOK. TANULMÁNYOK, SZERK. KORPA TAMÁS

A *Kolozsváros* szépirodalmi antológia 2019-es megjelenése után 2020-ban a Szamos-parti város újabb könyvnek került a középpontjába, ezúttal két irodalmi konferencia [„*árdeli únt Athén*” – *Kolozsvár-dialógusok 1.*, 2017. május 22–23. és a „*Házsongárd-légió*” – *Kolozsvár-dialógusok 2.*, 2019. május 22–23.] anyagát egybegyűjtő, *Kolozsvár-dialógusok* címmel megjelent tanulmánykötetbe. A „tanulmány” műfaji megjelölés tágabban értendő, az alaposabb értekező vizsgálatok között esszéisztikusabb töprengéseket, vázlatosabb hasznos áttekintéseket találunk a Kolozsvárt vagy a Házsongárdi temetőt szerepeltető szépirodalmi művekről, önéletrázásokról, illetve a Kolozsvárhoz kapcsolódó alkotókról, életművekről, jelenségekről.

A szerkesztőnek, Korpa Tamásnak [aki egyben a két konferencia szervezője is volt] nem lehetett könnyű e különféle témákat és megközelítésmódokat egybefognia, talán ezért is van az, hogy a kapcsolódási pontokat nem erőltetve, az írások a szerzők névsora szerint foglalnak helyet a kötetben. Recenziómban nem ezt a sorrendet követem, az átfogóbb szövegektől haladok az egészen specifikus helyzetekre

való reflexiókig, megvilágítva a párbeszédbe helyezések egy lehetséges módját. A tanulmányokon kívül a kötet élére került ráhangoló funkcióval két vers is, Markó Béla *Házsongárdi kalauza* és Visky András *Halottak napja* című alkotása. Emellett minden szöveget megelőző páros oldalon szerepel egy-egy idézet az adott tanulmány-nyal összehangolva. Ezek vélhetőleg a szerkesztő kiemelésai, annak a törekvésnek a jelzései, hogy a kötet kompozícióként táruljon az olvasó elé, ellensúlyozni próbálva a szerzteágazását. A könyv végén az olvasó eligazodását és további kutakodását elősegítő egységesített jegyzékek szerepelnek: a tanulmányokban hivatkozott művek jegyzéke, személynévmutató és a kötetben előforduló kolozsvári helyszínek jegyzéke. [Már csak az utóbbira rápillantva is szembetűnik, hogy a városról alkotott mentális irodalmi térképnek melyek a legnépszerűbb helyei: az Egyetemi Könyvtár, a Farkas utca, a Fellegvár, a Főtér, a Házsongárd, a Hóstát, a Szamos-part és a Szent Mihály-templom.]

A kötet *Előszó*iban Korpa Tamás Kolozsvárt úgy írja le, mint a kulturális emlékezet közegét, szimbolikus kontextusok keresztüzében, egymásra rakódó kulturális rétegekkel, ahol az emlékezetpolitikában speciális kategória a temető. Akár az is kiérezhető a bevezetőből, hogy túlterhelt ez a Kolozsvár-szimbolikusság, időről időre igen elemeltté vagy olyannyira magától értetődővé, sőt panelszerűvé válva, hogy ritkán ad alkalmat a felszín felkaparására. Efelől meggyőző a kötet imperatívusza, hogy „Kolozsvár jelentékénységének időről időre történő, szisztematikus felmérése, megértése és újraolvasása önértésünk egyik fontos lépése” [6.]. Célja a kezdeményezés, „azonosítani néhányat a Kolozsvár-nyelvek különféle, egymástól is eltérő mintázatai és perspektívái közül” [9.]. Az *Előszó* második részében Korpa Áprily Lajos *Tavasza a Házsongárdi temetőben* című versét elemzi. Azt példázza, hogy a benne szereplő nevek vonatkozási tartománya, illetve a deixisek révén a vers hogyan válik maga is tárhelyé; továbbá Apáczai és felesége, Aletta van der Maet ismeretlen nyughelye, az emlékoszlopukat állíttató Sz. Nagy Géza saját sírhelye, illetve Áprily [nem a Házsongárdban lévő] nyughelye viszonylatában mutat rá a „Házsongárd-komplexum” csúsztatásokkal teli voltára.

A tanulmányok sorát Balázs Imre József *Kolozsvár-nyelv az utóbbi évtizedek magyar verseiben* című átfogó írása nyitja meg, ennek első fele Katona Éva *III vers Kolozsvárról* című antológiájából indul ki, és Poszler György „*Versekben tündöklő Kolozsvár*” esszéjét foglalja össze. Ezt követően a tanulmány lényegi észrevétele, hogy „a Kolozsvár-képek tendenciaszerű módosulásának egy fontos pillanata a hetvenes-nyolcvanas évekre tehető” [24.] a Reményik-, Áprily-féle beszédmódhoz képest. Szemléletes példákkal támasztja alá, ahogyan a harmadik Forrás-nemzedék esetében a vers gyakran beszélt nyelvi idézetként viselkedik [Cselényi Bélánál, Szőcs Gézánál], ahogyan ez a nemzedék „a személyességet a legkülönfélébb másságokkal állítja összefüggésbe” [24.], ennek egyik megjelenítődése lévén a nyelvi hibridizáció. Kiemeli Balla Zsófia verseiben a kolonizáló tekintetek és a nyelvi helyzetre való reflexió együtthatását [29.], Bréda Ferencnél pedig a korszak többi szerzőjénél is észlelhető mediális reflexiót, alulnézeti perspektívát és fragmentáltságot. Az „utóbbi évtizedek” időintervallumába értelemszerűen a 2000–2010-es évek termése is belekiváncozna, erre Balázs Imre tanulmánya vállaltan nem tér ki, viszont a kötet második felében majd Lapis József vállalkozik a feladatra, a kortárs magyar líra Kolozsvár-reprezentációinak vizsgálatára. A Kolozsvár-referenciák mechanikus kigyűjtése helyett itt azzal a lényeges felismeréssel szembesülve olvassa össze André Ferenc, Láng Orsolya, Varga László

Edgár, Vass Ákos, Horváth Benji, Kali Ágnes, Kulcsár Árpád, Borbély András, Visky Zsolt, Sárkány Tímea, Szócs Petra néhány versét, miszerint az utalások, kulturális referenciák stb. észlelésének feltétele a tudás/műveltség és a személyes érintettség [115.]. Az a kérdés tehát, hogy mennyire tudnak ezek működni az adott kulturális közösségen kívül esők számára. A választ erre egyrészt annak elemzésében találjuk, hogy a városreferenciák miként válnak trópusává, egy létmód kifejezőjévé, társadalomkritikává, és melyek esetenként a lokális értelmezhetőség lehetőségei; másrészt annak a másik kérdésselvetésnek a tisztázásakor, hogy Kolozsvár és egyéb helyszínek felbukkanása mennyire esetleges vagy vezet releváns városolvasat létrejöttéhez. Lapis bizonyos poétikai és retorikai megoldásokban, például az ismétlődésekben látja annak módját, hogy az esetlegesnek tűnő említésekben is működhessen valamilyen „szóaura” [118.].

A 20. századi múlt felé tekint Demeter Zsuzsa *Marad a térkép bennem* című esszéisztikus „sétája” is, melyben az erdélyi magyar közbeszédet meghatározó *Utunk* és szerzőinek Házsongárd-képe körvonalazódik. A kolozsvári *Helikon* szellemi elődjének tekintett folyóiratban szereplő írásokban Demeter szerint a temető egyfajta modellként, motívumként működik, összekapcsolódva az írások személyességével, vallomásságával, illetve az emlékéllítés gesztusával. Példái között hivatkozik az *Utunk* 1967-es Szülőföld-pályázatára készült írásokra, kiemelten Palocsay Zsigmond nyertes esszéjére, majd kitér az 1974-es *Utunk* *Évkönyv* szülőföld-vallomásaira, melyek közül Panek Zoltán, Lászlóffy Aladár és Bálint Tibor írásait emeli ki – utóbbinál a Házsongárd ihletforrásként is megjelenik, Lászlóffynál pedig a „szellemi szülőföld inventáriuma” [87–88.]. A temető sajátos írói találkozáshelyé válását nehezen lehetne megérteni a pályatársak, mesterek, elődök nyughelyéhez való viszonyulások olvasása nélkül [Szilágyi István, Király László írásai], illetve lehetséges kutatási irányként ajánlja Demeter Zsuzsa a nekrológokat és emlékszóvegeket. Összességében az esszében felvillantott stációkon keresztül jól végigkövethető, ahogyan a Házsongárd-mitosz a múlt századi erdélyi magyar irodalmi képzeletben duzzadozott, illetve ahogyan az irodalmi szocializáció részévé vált Kolozsváron. Még tovább lépve visszafele, a 20. század első felébe kalauzol Boka László *Kincskeresők – nagy visszatérők és Kolozsvár-élményeik* című, a Kuncz Aladár-kutatás tekintetében fontos filológiai újdonságokkal is szolgáló tanulmánya. Ebben Boka a hely és az ahhoz való viszonyulások, attitűdök szerepét kívánja vizsgálni Kuncz Aladár, Bánffy Miklós, Jékely Zoltán prózáirói és értekezői szövegei alapján, azaz feltérképezni a Kolozsvárra és ezzel együtt az erdélyi magyar kulturális és közéletbe való visszatérésük motivációit. Összefoglalja a szakirodalom jelenlegi állításait a Kuncz-életmű néhány darabjának keletkezéstörténetéről [*Fekete kolostor, Felleg a város fölött*], illetve azt, hogy utóbbi trilógia miként ihlette Bánffy *Erdélyi történetét*, zárásként pedig rámutat a generációk összefüggéseire a Bánffy–Kuncz–Jékely–Poszler-vonalon.

Boka László egy elméleti kitérő keretében állítja, hogy „[a] párhuzamos valóságok kérdése a többféle múltképzet révén asszociálódik, mely azonban nem teljesen szubjektív, nem is egyéni, hanem a kollektívból a kulturális emlékezeten átszűrt valóságszegmens leginkább” [65.]. Ennek a gondolatnak a magva, ti. a párhuzamos Kolozsvár-képzetek léte, többször visszaköszön a kötetben, s bármekkora evidencia, mégis újra meg újra megismétlendő, amíg a gyakorlatban homogenizálásra hajlamos reflexeinket, az emlékezetpolitikai paneljeinket ki nem billenti. Tudatos gesztus ennek

értelmében Balázs Imre Józsefnek egy másik, szintén a Kolozsvár-dialógusokban szereplő tanulmányának odafigyelése a „román Kolozsvárra”, amely értelemszerűen nem lehet kimerítő jellegű, de az érdeklődés megindítása és a kulturális közvetítés tekintetében rendkívül fontos és üdvözlendő lépés. Az *Utazás a román Kolozsvár mélyére* két román nyelvű antológia Kolozsvár-szövegeit ismerteti: az Irina Petraș összeállította *Clujul din cuvinte*, illetve *Clujul din povești* című kötetekről van szó. Balázs Imre egyfajta anekdotikus mintázatot érzékel, illetve ahogy a város a kultúra terepeként jelenik meg ezekben a nagyrészt önéletrajzi vagy esszéisztikus szövegekben, melyek esetenként a város 20. századi növekedését is regisztrálják, vagy éppen a nagy személyiségekhez (mint például Lucian Blagához) való kötődéseiket fejezik ki, s a nosztalgikus megjelenítés mellett megfigyelhető a „magyar Kolozsvár” múltba utalása [40.]. Ezen tendenciák mellett találkozhatunk a két kötetben elmélyültebb írásokkal is, melyekből kiderül, hogyan lakják be a román írók [Nicolae Balotă, Ion Negoitescu, Dora Pavel, Gabriela Leoveanu, Cosmin Perța, Ștefan Manasia és sokan mások] a város tereit. Mindebből még nem válaszolható meg a „Mennyiben egyeztethető tehát össze a román és a magyar Kolozsvár képe?” [44.] kérdés, melyet a szerző írása végén feltesz, annál is inkább, mivel az is kérdéses, mennyiben tekintsük reprezentatívnak a két ismertetett antológiát, amelyeknek bizonyára megvoltak a specifikus szerkesztési elveik, nem beszélve arról, hogy igen tág időintervallum természetéből szelektálnak, tehát ez esetben is vélhetőleg időben árnyalódó képekről kellene beszélni.

Az egy-egy specifikus életműre vagy annak részére összpontosító tanulmányok között említhető Bányai Éva ismertetője *Kolozsvár peremtere: a Hóstát – egy önéletrajz perspektívájából* címmel, amely Diószegi Anna *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstátról* című önéletírását kontextualizálja: egy közösség elbeszélésének egyedi produktumaként tekinti, beleillesztve a traumairodalom diskurzusába, mivel meglátása szerint „a huszadik századi romániai magyar szenvedéstörténet egy olyan megjelenítésére kerül sor a válság, a pusztulás éveinek érzékletes, már-már dokumentumszerű lejegyzésével, hogy a traumairodalom részét képezheti” [50.]. Az önéletírást a társadalmi, történelmi, kulturális emlékezet egy darabjaként olvassa, melyben lekövethető az identitásképződés folyamata, ahol a kolozsvári hóstáti közösségbe ágyazott mindennapok leírása mellett az is vizsgálható, hogy miként viszonyul az énelbeszélő a történelmi eseményekhez, hogyan konstruálja meg utólagos perspektívából az emlékeket és önmagát. Bányai Éva szerint egy kisebbségi önreprezentációs modell megalkothatósága a tét, s mi sem bizonyíthatná jobban érvényes modelljellegét, mint az, hogy Tompa Andrea például – mint a vele folytatott számos interjú alapján ismeretes – többek között erre az önéletírássra támaszkodott az *Omerta* című regénye megírásakor. A *Kolozsvár-dialógusok*at záró tanulmány Uri Dénes Mihály tollából éppen Tompa Andrea műveinek Kolozsvár-reprezentációival foglalkozik, különösképp a *Fejtől s lábtól* és az *Omerta* című regényekben. Uri ezek kapcsán amellet érvel, hogy Kolozsvár nemcsak helyszíneként és térként működik, hanem a szereplők önértelmezésének részévé is válik, például ahogyan a *Fejtől s lábtól* női elbeszélője számára „Kolozsvár az affirmált és elsajátítani szándékozott progresszív társadalmi és politikai diskurzusok rendjébe illeszkedik” [183.], ehhez képest a férfi elbeszélő leértékelő komparatív viszonyulásai olvashatók a Bécs–Budapest–Kolozsvár-tengely mentén. Az *Omerta*ban pedig az ötvenes évek Kolozsvárja jelenik meg, amelynek

kapcsán a tanulmány többek között arra reflektál, hogy hogyan olvasható a regény a rombolások könyveként is, életek és életformák tönkremenetele/tételeként (lásd a hóstátiak helyzetét), ami lényegében egy modernitásprobléma színrevitele [194.]. A szerző a két regény összeolvashatóságával mutat rá Tompa Andrea műveiben a tér, az identitás, a társadalom bonyolult viszonyatainak rétegződésére.

Egy-egy markáns, Kolozsvárhoz köthető lírai életmű részeivel foglalkozik két további tanulmány. A Házsongárd-légió című konferencia egy kiemelt pontját képezte a *Hervay85 – „Felnőttem, ugye”* című meghívásos irodalmi pályázat (a beérkezett munkák a *Helikon* 2019/12. számában jelentek meg), amely láthatóvá tette a fiatal erdélyi lírikusok utóbbi időben egyre intenzívebbé váló odafordulását Hervay Gizella költészetéhez. Sárkány Tímea kutatásai révén tudományosan is foglalkozik az életművel. A Kolozsvár-dialógusokba a *Hány halállal méri az időt? Hervay-olvasatok* című előadásának szerkesztett változata került be, amely Hervay *Kettészelt madár* és *Zuhanások* című kötetének érzékeny egybeolvasása, a „halál-közeliségre törekvő poétikai vonal” [147.] azonosítása a gyászmunka során létrejövő szereplehetőségek, a nyelvi performációk, az „előre emlékezés” és az „egyesülés profécija” vonatkozásában. A mondhatóság problematikája felől mutat rá Hervaynál a beszédmód radikális eltéréseire, például a Mária-póz deszakralizációja mellett érvelve; a tanúságtétel, az áldozat pozíciója és traumatapasztalat artikulálását elemzi, illetve egy olyan kisebbségi nyelv létrejöttét tételezi, amely a diktatúra által elhallgattatott tapasztalatoknak tud valamilyen töredezett kifejeződést biztosítani. A trauma és a mondhatóság határhelyzeitei képezik Molnár Illés *Nincs történet. Visky András Kolozsvári anksz-verseiről* címmel született elemzésének kulcsfogalmait is. „[A] versek gravitációs központjaul szolgáló szöveg-Kolozsvár is a lezárhatatlan múlt és a hozzáférhetetlen jelen közé ékelődő traumatikus látványként jön létre a szövegek terében. Ezek a látványok rendre az idő által egymásra hordott keresztmetszetek: a jelen [rendszerváltozás utáni] látószögére rávetül a múlt éppen annyira jelen levő valósága. A meghurcoltatások, az elnyomás élményei nem csupán szellemképként, de sajátosan egyidejű, folyamatos jelenlétként vérzik át a versek anksz-szövetét.” [136–137.] Molnár Illés a verselemzésekkel ennek hogyanját vezeti végig, gondos olvasatai során eljutva egészen addig, hogy miként kerül a szent és az elkülönített egyazon kategóriába, illetve hogyan történik meg a Visky-lírában a hozzáférhetetlen hozzáférhetővé tétele.

Hiányolhatók a *Kolozsvár-dialógusokból* a 19. századi jelenségek, amelyeket konkrétan csak T. Szabó Levente tanulmánya képvisel, de György Péter esszéje is tulajdonképpen egy olyan emlékezetpolitikai logika felfejtését végzi el, amelynek gyökerei a nemzetépítés érájából származtathatók. *A láthatóvá tett múlt, az emlékezet kiűrt nyelve* Petőfi *Nemzeti dal*ából indul ki mint „a sorsközösséget folyamatosan újrakonstruáló folyamatos emlékezet bizonyosságát” [96.] kifejező műből – a továbbiakban arról beszélve, hogyan szakadt meg ez a folyamatosság, egységesség és bizonyosság. György Péter egyfelől a Petőfi Irodalmi Múzeum gyakorlatában véltetlen élni „az anyagi kultúra érzékisége által közvetlen közelbe került új múltba” való belépést, másrészt több példán keresztül (a Fiumei úti sírkert és a barguzini ál-Petőfi-kultusz síremléke, az 1956-os harcokban elesettek parcellái, József Attila földi maradványainak költöztetése stb.) illusztrálja, hogyan váltak a temetők muzealizálódásuk révén a látványosság-identitáspolitika részévé, miközben a teatralitás logikájával

próbálnak a múlt érzéki tapasztalatára szert tenni [98–99.]. Mivel Trianon mára már „közös pszeudo-élmény, imaginárius tudás” [103.], ennek „megéléséhez” szükséges zarándokhelyszíneként értelmezhető a Házsongárdi temető is, olyan életművekkel együtt, mint a Reményiké, az Áprilyé és a Jékelyé. György Péter elegánsan (és némi szelíd önkritikával?) figyelmeztet arra, hogyan lép fel akár egészen önkéntelenül is a kritikai érzék és a társadalomtörténeti tudás hiánya a Házsongárd körül. A „Házsongárd valójában ugyanakkor és ugyanott, de két eltérő térben áll. Egyrészt a mai Kolozsváron, tehát egy folyamatosan átalakuló város társadalmi terében, másrészt az elképzelt Magyarország különösen fontos helyének tűnik, bejárható mikrokozmosznak, amely egyszerre szolgálja a nosztalgiát, a traumát, a poszttraumatikus identitást, a kikezdetlenül mindig létező »magyar teret«, s annak metaforáját egyszerre, amelyben a nem magyar síremlékek láthatatlanok, illetve idegenek.” [107.] Illetve: „Házsongárd Romániában van, a temető pedig mintha egy Márai-regényben szerepelne.” [108.]

A nemzeti és a lokális ütközései felől cserkészhető be a kötet egy másik írása is. T. Szabó Levente több éve az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok / Acta Comparationis Litterarum Universarum* legalaposabb kutatója. Első látásra kevésbé egyértelműen kapcsolódik a kötetbe felvett tanulmánya a Kolozsvár-tematikához, de látványosan kitágítja a perspektíváit, a világirodalom mint diszciplína történéseinek középpontjába helyezve a várost. Az ÖIL-t Meltzl Hugó és Brassai Sámuel alapította-szerkesztette, 1877–1888 között jelent meg Kolozsvárott, eredetileg egyfajta egyetemi projektként, és a nemzetközi szakirodalom az összehasonlító irodalomtudomány intézményesülésének kezdetét ehhez a laphoz köti. A globális és a lokális, a nemzeti és a transznacionális között közvetítő, a folklór, a helyi dialektusok, a poliglottizmus és a fordítás gyakorlata iránt elkötelezett lap érdeklődést mutatott a provanszál költő, Frédéric Mistral munkássága iránt [közlik egy szonettjének saját maga készítette francia fordítását, szakmai kommentárját egy provanszál Petőfi-fordításhoz, hírt adnak a provanszál–francia szótár létrejöttéről, és Mistralt a munkatársak listáján szerepeltetik]. Tanulmányában T. Szabó a kollaboráció létrejöttét térképezi fel filológiai pontossággal és a felek érdekeltiségének megmagyarázásával, a pánlatin mozgalom és a Mistral alapította Félibrige-csoport tevékenységének kontextusában, kitérve arra, hogy miben más az ÖIL érdeklődése Mistral irányába, mint a korabeli magyar irodalmi életben történő recepció. A különbség – derül ki – a vidékiséghöz való viszonyulásban ragadható meg: „miközben a nemzetivé minősülő nyelvi és kulturális értékek legtöbbször lokális vagy regionális státusból emelkedtek ki, rendkívül hamar és látványosan háttérbe szorították, másodrangúnak tételezték mindazt, ami a vidékiséghöz vagy lokalitáshoz kötődött” [172.]. Ettől eltérő a regionalitásnak az az elképzelése, amelyre az ÖIL is érzékeny volt, és amelyet Mistraléknál is észleltek: amely „potenciális alternatívaként volt képes működni a szélsőséges nacionalizmusokra, feltárta az egyetlen nemzeten belüli nyelvi egyenlőtlenségekben a hatalmi viszonyokat, de eközben képes volt egyetemesnek látszó irodalmat létrehozni egy lenézett, kisémmizett nyelvváltozatból” [177.].

Összességében véve a *Kolozsvár-dialógusok* változatos palettáját mutatja meg a Kolozsvár-nyelveknek, és talán az előadásszövegek szűk, a hallgatóság tűrőképességét szem előtt tartó 20 perces kerete miatt maradt kissé vázlatos vagy éppen túlsűrített egy-egy írás. [Érdemes volna egyszer újragondolnunk irodalomtudományos konferenciáink klasszikus formátumát és a belőle következő kötetek létrejöttének mó-

dozatait is.) Bár a tanulmányok hangsúlyozzák, hogy a magyar kultúrában mainstream Kolozsvár- és Házsongárd-kép milyen tekintetekben egysíki, a következő lépés e képzetek tanulmányozásában a már kevésbé leíró és egy fokkal kritikaibb viszonyulásmódok és diskurzuselemzések irányába történhet, valahogy a György Péter-féle habitusban, amihez lényeges kiindulópontot és ötlettárat szolgáltat e kötet anyaga. Ugyanakkor az egyéb tekintetben hiányérzetet keltő enyhe líracentrikusságának és a döntően 20. századra való koncentráltóságának kapcsán nemcsak mentséggként fontos tudatosítani, hogy olyan szövegek kerültek a könyvbe, amelyeknek szerzői a konferencia-, illetve szerkesztői felhívásra éppenséggel válaszoltak. Hanem az is kirajzolódik így, hogy az irodalomtörténészeket, kritikusokat éppen mi foglalkoztatja Kolozsvár-viszonylatban a 2010-es évek végén, gyakran nem függetlenül a saját nagyobb kutatások kontextusától. (*Lector – Fiatal Írók Szövetsége*)

CODÁU ANNAMÁRIA

„Átlóg az álmaimba”

KÁLLAY ESZTER: *KÉZ A LEVEGŐBEN*

Kállay Eszter könyvéhez mindjárt a kötet köszönetnyilvánításában, illetve a szerzővel a *Literán* [2020. november 27.] megjelent interjúban is érdekes támpontokat kaphatunk, ugyanis az a poétikai-alkotásmódbeli gondolkodás, amely a szerző öninterpretációjának részét képezi, tulajdonképpen egyedi kontextusba helyezi a versekben feltűnő beszélők bizonyos térbeli-motivikus mozgásait. A versek mint irodalmi szövegek, „művek” ebben az értelmezésben sosem egyetlen szubjektum termékei, hanem eleve az alkotás folyamatában sok láthatatlan „kéz” vesz részt, és maga a szöveg sem jöhetne létre az interakciók, érintkezések, a „közösségek” nélkül. Az interjú címét alkotó, kiemelt mondat [*Ha nem lennének közösségeim, verseim sem lennének*] is ennek radikális megfogalmazása.

A vers így egyfajta lenyomat is lehet, azaz mondhatjuk, hogy a vers az adott világ, az adott közeg eredménye. Egy beszélgetésben igen fontos mindig a „reakció”, a cserélődés, s ez poétikai szempontból is diskurzív minőséget teremthet, vagyis maga a vers állhat egymással felelő, egymásnak ellentmondó „pontokból”, s ez a vibrálás aztán a mű interaktív vonását erősítheti. A vers megszületése Kállay szerint a környezethez kötött, amely egyébként „fizikailag lehetővé teszi” az írást. Az interjú fényében a köszönetnyilvánító szöveg első, eléggé hangsúlyos kijelentése [„A verseket sosem egyedül írjuk.”] nem csupán technikai megjegyzés, hanem egyben ars poétikus gesztus. A beszéd nem stabil, hanem mozgások és kölcsönhatások során alakul, s az inspirációt a sokszor mozaikos tárgyi-fizikai adottságok szülik. A vers semmiképp sem zárt. Ugyanakkor Kállay versbeszélői szerint a világ, a minket körülvevő tér bonyolult hálót, „kódokat” alkot, s érzékelhetően „rendszerként” működik, amelyet a beszélő elszemben, olykor alakít is. Ezek a „kódok” sok esetben megszabják az egyes szövegekben fel-feltűnő alakok viszonyát, vagy éppen gátolják a kapcsolat létrejöttét.

A „kód”, a kiterjedt szisztéma gyakorta mintha egy új, „realisztikus” látásmód esélyét vetné fel; mintha egy olyan közeg képe rajzolódna ki, amely bizonyos törvé-